OIKEUSMINISTERIÖ
JUSTITIEMINISTERIET

7.3.2022

Kehittämisneuvos Aarne Kinnunen
Lainsäädäntöneuvos Leena Mäkipää

Eduskunnan lakivaliokunnan kuuleminen 11.3.2022
LaV@eduskunta.fi

Lausunto KAA 5/2020 vp Kansalaisaloite kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi

1 Oikeusministeriön kanta

Oikeusministeriö katsoo, että lakiteknisistä syistä ja muista puutteista johtuen aloitteen hyväksymistä ei voida pitää perusteltuna eikä ehdotus ole hyväksyttävissä jäljempänä käsiteltävien huomioiden valossa. Kansalaisaloite sisältää kuitenkin sekä kansallisesti että kansainvälisesti katsoen ajankohtaisia ehdotuksia huumausaineiden käyttäjiin kohdistuvan kontrollin kohtuullistamiseksi.

2 Kansalaisaloite

Eduskunnan lakivaliokunta on pyytänyt oikeusministeriöltä lausuntoa kansalaisaloitteesta KAA 5/2020 vp kannabiksen käytön rangaistavuuden poistamiseksi ja vastinetta lakivaliokunnan aiemmin kansalaisaloitteeseen saamista lausunnoista. Kansalaisaloitteessa ehdotetaan lakimuutosta, joka poistaisi rangaistavuuden kannabiksen käytöstä, omaa käyttöä varten tapahtuvasta pienen määrän hallussapidosta ja enintään neljän kannabiskasvin kasvattamisesta omaan käyttöön. Ehdotetut lakimuutokset koskevat rikoslain 50 luvun 1, 2a, 3, 4 pykälien huumausainerikosta, huumausaineen käyttörikosta sekä huumausainerikoksen valmistelua ja edistämistä koskevien säännösten muuttamista. Aloitteessa ei mainita kannabiksen käytölle, hallussapidolle ja kasvatukselle ikärajaa.

Keskeinen muutosehdotus koskee kannabiksen hallussapitoa. Hallussapidosta ei enää rangaistaisi, jos määrä ei ylitä neljää itse viljeltyä kukkivaa kannabiskasvia (yksi voisi olla kuivattu käyttöä varten) tai 25 grammaa kannabistuotetta. Lisäksi rikoslain 50 lukuun on esitetty lisättäväksi 2 b § kannabiksen käyttörikos, jolla kannabiksen käyttö säädettäisiin sakolla rangaistavaksi, jos kannabista käytettäisiin esim. päiväkodin tai koulun läheisyydessä, jossa on lapsia tai nuoria. Kansalaisaloitetta on perusteltu

Postiosoite
Postadress
Oikeusministeriö
PL 25
FI-00023 Valtioneuvosto
Finland

Käyntiosoite
Besöksadress
Eteläesplanadi 10
00130 Helsinki
Finland

Puhelin
Telefon
0295 16001
Internat.
+358 295 16001

Faksi
Fax
09 160 67730
Internat.
+358 9 160 67730

S-posti, internet
E-post, internet
oikeusministerio@om.fi
www.oikeusministerio.fi
www.justitieministeriet.fi

huumausaineiden haittojen vähentämisellä. Huumausaineen käyttörikoksesta seuraavan rekisterimerkinnän on esitetty vaikuttavan arvaamattomasti nuorten henkilöiden elämänkulkuun ja altistavan syrjäytymiselle. Huumausaineiden käytön rangaistavuuden poistamisella on kansalaisaloitteen mukaan saavutettu hyviä tuloksia esim. Portugalissa ja useat maat ovat tehneet rangaistavuuden poistamiseen tähtääviä lakimuutoksia.

Dekriminalisoinnilla tarkoitetaan huumausaineiden yhteydessä usein yhteiskunnallisia toimia, kuten lakimuutoksia, joiden myötä kannabiksen tai muiden huumausaineiden käyttö ja esimerkiksi pienien määrien hallussapito eivät ole enää laissa kiellettyjä. Edelleen esimerkiksi tuotanto, valmistus, tuonti, vienti, kuljetus, kauttakuljetus, jakelu ja kauppa olisivat rangaistavia. **Laillistaminen** tarkoittaa sen sallimista, että huumausaineita on yleisesti saatavilla ja että niiden jakelu on laillista erikseen sovitulla tavalla joko rajoitetummin tai vapaammin. Kansalaisaloite ei ole varsinainen laillistamismalli, koska esityksessä ei esitetä jakelun ja kuluttajille myynnin sallimista, vaan kyse on dekriminalisoinnista.

Kansalaisaloitteen perustelujen mukaan dekriminalisoinnilla tarkoitetaan laittomaksi ja rangaistavaksi säädetyn teon rangaistavuuden poistamista. Kansalaisaloitteen mukaan dekriminalisoinnissa tekoa koskevaa kieltoa ei välttämättä poisteta kokonaan eikä tekoa muuteta lailliseksi, mutta teosta annettava rangaistus poistetaan tai teko muutetaan pelkäksi rikkeeksi, josta saa esimerkiksi rikesakon. Dekriminalisoituun toimintaan saatetaan samalla kuitenkin kohdistaa lailla muita velvoitteita, kuten ilmoitusvelvollisuus viranomaisille. Kannabiksen dekriminalisoinnilla voidaan siten tarkoittaa aloitteen mukaan usealla eri tavalla toteutettavaa lainmuutosta.

3 Yleisiä huomiota kansalaisaloitteen sisältämästä lakiehdotuksesta

Kansalaisaloite liittyy laajempaan yhteiskunnalliseen keskusteluun kannabiksen asemasta huumausaineena sekä ennen muuta sen käytön ja jonkinasteisen omaan käyttöön tapahtuvan kasvattamisen sallimisesta. Viime aikoina useat Euroopan maat ovat harkinneet erilaisiin sääntelymalleihin perustuvia eri asteisia kannabiksen käytön ja kasvattamisen laillistamisia. Kansalaisaloitteessa ehdotettuja lainmuutoksia perustellaan muun muassa nykyisen lainsäädännön käyttäjille aiheuttamilla haitoilla ja poliisiresurssien hukkakäytöllä, pyrkimyksellä heikentää järjestäytynyttä rikollisuutta, lääkekannabiksen laillisen saannin vaikeuksilla sekä yksilövapauksilla ja perusoikeuksilla.

Aloite on ajankohtainen ja se kytkeytyy maailmalla käytävään keskusteluun kannabiksen asemasta ja huumausainepolitiikan muutostarpeista.

4 Huumausaineiden käytön ja viljelyn rangaistavuus kansainvälisissä sopimuksissa ja EU:n puitepäätöksessä

Huumausaineiksi katsottavien aineiden listat ja kielletyt teot perustuvat vuonna 1961 tehtyyn Yhdistyneiden Kansakuntien huumausaineyleissopimukseen (Single convention on narcotic drugs, 1961, SopS 43/65), jota on muutettu vuonna 1972 tehdyllä pöytäkirjalla (SopS 42/1975). Kansainvälistä yhteistyötä

on laajennettu koskemaan psykotrooppisia aineita vuonna 1971 tehdyllä yleissopimuksella (Convention on psychotropic substances, SopS 60/76) sekä yleissopimuksella laitonta huumausaineiden ja psykotrooppisten aineiden kauppaa vastaan (SopS 44/1994), jäljempänä Wienin huumausaineyleissopimus.

Sopimukset eivät velvoita säätämään käyttöä rangaistavaksi, ja niitä on yleisesti tulkittu niin, etteivät ne velvoita säätämään rangaistavaksi sopimuksen alaisten aineiden hallussapitoa omaan käyttöön (HE 180/1992 vp. s. 5).

Wienin huumausaineyleissopimuksen 3 artiklan Rikokset ja seuraamukset 1 kohdan mukaan kunkin sopimuspuolen tulee ryhtyä tarvittaviin toimiin määrätäkseen omassa lainsäädännössään rikokseksi tahallinen hampun viljely tarkoituksena vuoden 1961 yleissopimuksen ja muutetun vuoden 1961 yleissopimuksen määräysten vastainen huumausaineiden tuotanto (1 kohta alakohta ii). Sopimuksen 3 artiklan 2 kohta on kuitenkin tiukempi. Se edellyttää, että kunkin sopimuspuolen on ryhdyttävä tarvittaviin toimiin määritelläkseen omassa lainsäädännössään rikoksiksi viljelyn henkilökohtaiseen käyttöön, silloin kun siihen syyllistyminen on tahallista. Velvoitetta kuitenkin lievennetään edellyttämällä, että tässä voidaan ottaa huomioon sopimusosapuolen perustuslain periaatteet ja oikeusjärjestelmän keskeiset käsitteet.

Suomen huumausainelaissa viitataan myös aineisiin, joiden sisällyttämisestä huumausaineen määritelmään ulotettiin neuvoston puitepäätöksellä 2004/757/YOS koskemaan uusia psykoaktiivisia aineita, ja muutettuna direktiivillä (EU) 2017/2103. Puitepäätös sisältää kriminalisointia koskevia velvoitteita. Puitepäätös koskee kuitenkin nimensä mukaisesti[1] huumausaineen kauppaa eikä se koske huumausaineen käyttöä. Hallussapito on puitepäätöksen mukaan säädettävä rangaistavaksi, jos se tapahtuu tuotantoa tai levittämistä varten.

Rangaistavuutta koskevia velvoitteita rajaa yleinen rajoitussäännös, jonka mukaan puitepäätöksen soveltamisalaan ei kuulu toiminta, jos tekijä harjoittaa sitä yksinomaan henkilökohtaista käyttöään varten kansallisessa lainsäädännössä määritellyllä tavalla (artikla 2). Lausuma liittyy puitepäätöksen johdannon kohtaan 4, jossa todetaan, että Euroopan unionissa on toissijaisuusperiaatteen mukaisesti keskityttävä kaikkein vakavimpien huumausainerikosten torjuntaan. Tietynlaisen henkilökohtaiseen käyttöön liittyvän toiminnan jättäminen puitepäätöksen soveltamisalan ulkopuolelle ei kuitenkaan merkitse neuvoston ohjeen antamista siitä, kuinka jäsenvaltioiden pitäisi käsitellä tällaisia tapauksia kansallisessa lainsäädännössään (HE 53/2006 vp, s. 9). Rajoitussäännös ja johdantolause olivat aikanaan kompromissi, jolla jäsenvaltioiden erimielisyydet käytön rangaistavuuden osalta saatiin ratkaistua.

[1] Euroopan unionin neuvoston puitepäätös 2004/757/YOS laittoman huumausainekaupan rikostunnusmerkistöjä ja seuraamuksia koskevien vähimmäissääntöjen vahvistamisesta.

5 Huumausaineiden käytön ja viljelyn rangaistavuudesta Suomessa

Huumausaineen määritelmä

Rikoslain 50 luvun 5 a §:ssä säädetään, että huumausaineena pidetään huumausainelaissa (373/2008) tarkoitettua huumausainetta. Huumausaine on määritelty huumausainelain 3 §:n 1 momentin 5 kohdassa. Huumausainelain 5 §:ssä säädetään huumausaineen käyttö kielletyksi, ja 7 §:ssä kielletään hampun viljely käytettäväksi huumausaineena. Huumausainelaissa säädetyt kiellot ja rikoslain rangaistussäännökset ovat siten pitkälle yhteismitallisia, eivätkä ne saa olla ristiriidassa keskenään. Säädettäessä rikoslain 50 lukua huumausainerikoksista osana rikoslain kokonaisuudistusta vuonna 1993 se valmisteltiin ja käsiteltiin eduskunnassa rinnakkain vuoden 1994 huumausainelain kanssa. Siten harkittaessa teon rangaistavuuden poistamista olisi samalla arvioitava huumausainelaissa säädettyjen huumausaineen käyttöä ja viljelyä koskevien kieltojen sisältöjä ja sanamuotoja.

Huumausaineiden käyttö

Huumausaineen käyttö on Suomessa ollut rangaistavaa vuodesta 1966 alkaen. Vuoden 1961 huumausaineyleissopimuksen määräysten soveltamisesta annetulla asetuksella (514/66) lisättiin kiellettyjen toimintamuotojen joukkoon huumausaineen käyttö. Vuoden 1972 huumausainelakia säädettäessä käytön kriminalisointi oli keskeisin kiistakysymys. Hallituksen esityksessä huumausainelaiksi (HE 128/1970 vp) ei ehdotettu käyttöä rangaistavaksi. Eduskuntakäsittelyssä päädyttiin kuitenkin monien vaiheiden jälkeen käytön rangaistavuuteen; lopullisen ratkaisun asia sai suuressa valiokunnassa arvalla, kun äänet olivat äänestyksessä menneet tasan. Tuolloin eduskunnassa käydystä keskustelusta ilmenee, että käytön rangaistavuus oli tarkoitus ottaa periaatekielloksi, jolla edistettäisiin huumausaineiden vastaisia asenteita. Huumausaineista riippuvaiset käyttäjät oli tarkoitus jättää käytännössä syyttämättä tai rangaistukseen tuomitsematta. Heidän katsottiin kuuluvan hoitojärjestelmän piiriin. Alussa olikin hyvin tavallista, että pelkästä käytöstä ei syytetty tai jos syytettiin, tuomioistuin jätti rangaistuksen tuomitsematta. Vähitellen tuli kuitenkin yhä yleisemmäksi tuomita rangaistus pelkästä käytöstä (HE 180/1992 vp. s. 12).

Myös nykyistä rikoslain huumausainerikoksia koskevaa 50 lukua valmisteltaessa käytön rangaistavuus oli keskeinen keskustelun aihe. Rikoslakiprojektin työryhmä (Oikeusministeriön lainvalmisteluosaston julkaisu 4/1991) ehdotti huumausaineen käytöstä seuraamukseksi sakkorangaistusta. Hallitus päätyi säilyttämään käytön rangaistavuuden laajoin perusteluin ja säädettiin sakkoa tai enintään kaksi vuotta vankeutta. Samoin katsottiin, että vaikka enimmäisrangaistukseksi säädettäisiin kaksi vuotta vankeutta, käytännössä pelkästä käytöstä tultaisiin entiseen tapaan rankaisemaan vain sakolla. (HE 180/1992 vp. s. 12-13 ja 22.)

Lailla 654/2001 rikoslakiin säädettiin nykyisin voimassa oleva rikostunnusmerkistö huumausaineen käyttörikos. Käyttörikos säädettiin, jotta käyttö ja vähäisen huumausaineen hankkiminen voidaan käsitellä rangaistusmääräysmenettelyssä, nykyisin sakkomenettelyssä. Se edellyttää rikkomusta, josta on

säädetty seuraamukseksi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Katsottiin, että vähäistä ja näytöllisesti usein yksinkertaista tekoa ei ole tarkoituksenmukaista käsitellä tuomioistuimessa.

Nykyinen sakkomenettelylaki mahdollistaa poliisin määräämän (päivä)sakon määräämisen. Tällä tarkoitetaan poliisin oma-aloitteisesti antamaa sakko- tai rangaistusvaatimusta sakon ja rikesakon määräämisestä annetun lain (754/2010) 2 §:n 1 ja 2 kohtien mukaisesti.

Sakon määrääminen aikaisempaa yksinkertaisemmassa menettelyssä eli suppeassa esitutkinnassa herätti kuitenkin huolen siitä, että menettelyssä ei voitu riittävässä määrin selvittää toimenpiteistä luopumisen edellytyksiä erityisesti hoitoon ohjauksen osalta. Huumausaineen käyttörikosta koskevassa hallituksen esityksessä korostettiin, että valtakunnansyyttäjän tulee ohjeistaa, että syyttäjät asianmukaisesti ja yhdenmukaisesti soveltavat syyttämättä jättämistä koskevia säännöksiä myös rangaistusmääräysmenettelyssä. Syyttäjien tiedonsaannin turvaamiseksi syyttäjien ja poliisin kesken tuli esityksen mukaan sopia siitä, mitä tietoja huumausaineen käyttörikoksesta ja epäillyn lausumasta otetaan suppeassa esitutkinnassa laadittavaan esitutkintapöytäkirjaan tai sen sijasta rangaistusvaatimukseen. (HE 213/2000 vp. s. 17)

Lakivaliokunnan mietintöön perustuen (LaVM 13/2001 vp) eduskunta antoi vastauksessaan kaksi lausumaa. Eduskunta edellytti, että huumeiden käyttäjien mahdollisuuksia päästä hoitoon parannetaan pikaisesti ja selvitetään hoidosta kunnille aiheutuvien kustannusten tasaamista. Toiseksi eduskunta edellytti, että hallitus seuraa huumausaineen käyttörikoksesta rangaistusmääräysmenettelyssä määrättäviä sakkorangaistuksia, niiden muuntorangaistuksia, toimenpiteistäluopumissäännösten soveltamista ja rangaistukselle vaihtoehtoisen hoidon vaikutuksia ja mahdollisten epäkohtien esiintyessä ryhtyy tarvittaviin toimenpiteisiin (EK 87/2001 vp).

Nykyinen voimassa oleva syyttäjälaitoksen ohje on VKS:2018:2 Seuraamuksen määrääminen huumausaineen käyttörikoksesta. Poliisihallitus on lisäksi antanut poliisille vuoden 2019 alusta voimaan tulleen ohjeen menettelystä huumausaineen käyttörikosta koskevissa asioissa (POL-2018-49612). Syyttäjälaitoksen ohjeessa todetaan, että poliisin käyttörikosohjeen mukaan poliisialoitteista sakkovaatimusta huumausaineen käyttörikoksesta ei anneta alle 18-vuotiaalle nuorelle eikä hoidossa olevalle taikka hoitoon hakeutuvalle huumeriippuvaiselle aikuiselle. Näiden henkilöiden kohdalla lainsäätäjä on erityisesti edellyttänyt harkittavan toimenpiteistä luopumisen mahdollisuutta. Kun nämä asiat saapuvat syyttäjälle syyteharkinta-asioina eivätkä sakkovaatimuksina, toimenpiteistä luopumisen mahdollisuus on VKST:n ohjeen mukaan todellinen.

Viranomaisten tietoon on vuodesta 2013 alkaen tullut aikaisempaa enemmän huumausaineen käyttörikosepäilyjä. Viranomaisten tietoon tulleiden käyttörikosten määrä oli 2010 luvun alussa vakiintunut noin 12 000-13 000 tapaukseen vuosittain, mutta vuodesta 2015 alkoi määrien tasainen kasvu siten, että vuonna 2020 vastaava luku oli lähes 24 000 (23 785). Tuomioistuintilastoja on saatavilla vuoteen 2019 asti. Huumausaineen käyttörikoksesta määrätään sakkoja noin 5 000-6 000 tapauksessa vuosittain. Sakot määrätään pääasiallisesti sakkomenettelyssä, jossa määrättyä sakkoa ei saa muuntaa vankeudeksi (rikoslain 2 a luvun 4 §).

Kannabiksen viljely

Kuten **Fimean** lausunnossa todetaan, YK:n yleissopimukset eivät tunne sellaista poikkeusta, jossa huumausainetta voisi kasvattaa, viljellä, tuottaa tai valmistaa omaan käyttöön käytettäväksi huumausaineena. Vuoden 1961 yleissopimus edellyttää, että sen velvoitteisiin sitoutuneet jäsenmaat perustavat erillisen valtiollisen toimijan hallinnoimaan sekä oopiumunikko- että kannabisviljelmiä, jos näistä saatavia satoja (huumausaineita) sallitaan käytettävän lääkkeellisiin käyttötarkoituksiin (23 ja 28 artiklat). Suomessa ei ole erillistä valtiollista toimijaa kannabiksen viljelyn hallinnoimiseksi eikä siten lupamenettelyä ja mahdollisuutta viljellä näitä kasveja käytettäväksi lääkkeiden valmistuksessa. Kansainvälinen huumausaineiden valvontalautakunta INCB on useaan otteeseen todennut, että kaiken viljelyn tulee täyttää nämä yleissopimuksen velvoitteet, eikä itselle tapahtuva viljely voi tätä velvoitetta täyttää. Huumausaineita koskeva vuoden 1961 yleissopimus ei salli huumausaineen kasvattamista itselääkintään. Molemmat yleissopimukset edellyttävät huumausaineen valmistamiselta erillisiä lupamenettelyitä. Toisaalta vuoden 1961 yleissopimus ei edellytä huumausaineen käytöstä rankaisemista.

Euroopan unionin neuvoston puitepäätöksen 2004/757/YOS mukaan hampun viljelyn tulee lähtökohtaisesti olla rangaistavaa, mutta sitä koskee yleinen rajoitussäännös, jonka mukaan puitepäätöksen soveltamisalaan ei kuulu toiminta, jos tekijä harjoittaa sitä yksinomaan henkilökohtaista käyttöään varten kansallisessa lainsäädännössä määritellyllä tavalla (artikla 2).

Huumausaineyleissopimusten velvoitteet on täytäntöön pantu kansallisesti rikoslaissa säätämällä rangaistavaksi hampun viljely huumausaineena käytettäväksi. Wienin yleissopimuksen 3 artiklan 2 kohdan on katsottu velvoittavan säätämään rangaistavaksi huumausaineen viljelyn omaan käyttöön (HE 180/1992 vp. s. 9). EU:n puitepäätöksen 2004/757/YOS täytäntöönpano vuonna 2006 ei aiheuttanut muutosta viljelyn rangaistavuuteen, mutta viljelyn yritys huumausaineena käytettäväksi säädettiin huumausainerikoksena rangaistavaksi (HE 53/2006 vp. s. 1).

Välineet – huumausainerikoksen valmistelu ja edistäminen

Wienin yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen a kohdan 4 alakohdassa velvoitetaan säätämään rangaistavaksi välineiden, valmistusaineiden tai yleissopimuksen luetteloissa I ja II lueteltujen aineiden *valmistus, kuljetus tai jakelu* tietoisena siitä, että niitä käytetään huumaus- tai psykotrooppisten aineiden laittomassa viljelyssä, tuotannossa tai valmistuksessa taikka tähän tarkoitukseen. Yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen a ja b kohdat eivät sopimuksen täytäntöönpanoa koskevan hallituksen esityksen (HE 180/1992 vp s. 8/I-II) mukaan salli mitään kansallista joustoa.

Sopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen c kohta on muutoin saman sisältöinen, mutta se koskee hallussapitoa. Välineiden ja tarvikkeiden *hallussapitoa* koskevat c kohdan velvoitteet on toteutettava siinä laajuudessa kuin perustuslain periaatteet ja oikeusjärjestyksen keskeiset käsitteet sen sallivat. Sopimuksen 3

artiklan 2 kappaleen mukaan rangaistavaksi pitää säätää huumausaineyleissopimuksen tai psykotrooppisia aineita koskevan sopimuksen vastainen huumaus- tai psykotrooppisen *aineen hallussapito, hankinta ja viljely omaan käyttöön*. Tätä velvoitetta lieventää viittaus perustuslain periaatteisiin ja oikeusjärjestelmän keskeisiin käsitteisiin. (HE 180/1992 vp, s. 9.)

Rikoslain 50 luvun 3 §:ssä säädetään huumausainerikoksen valmistelusta ja 4 §:ssä huumausainerikoksen edistämisestä. Valmistelu koskee oman rikokseen liittyviä valmistelutoimia, kun taas huumausainerikoksen edistämisenä rangaistavat toimet edellyttävät jonkun toisen tekemän rikoksen edistämistä. Rikoslain säännökset koskevat muun muassa huumausainerikoksena rangaistavan viljelyn valmistelua tai edistämistä välineitä, tarvikkeita tai aineita hankkimalla.

Molemmat säännökset ovat pääosin voimassa sellaisina, joina ne hyväksyttiin osana rikoslain kokonaisuudistusta Wienin yleissopimuksen ratifioimiseksi. Puitepäätöksen 2004/757/YOS velvoitteiden täytäntöön panemiseksi säädettiin lisäksi selvyyden vuoksi huumausaineen valmistukseen käytettäviin välineisiin ja materiaaliin liittyvien tekojen yritys rangaistavaksi, vaikka puitepäätös edellytti sitä vain aineiden osalta (HE 53/2006 vp, s, 9/II). Samalla säädettiin myös puitepäätöksen velvoitteiden täyttämiseksi uusi 4 a § törkeästä huumausainerikoksen edistämisestä.

Kannabiksen kasvatus lääkekäyttöön

Lääkkeiden ja niiden käytön tarkoituksenmukaisuudesta ja turvallisuudesta sekä lääkkeiden asianmukaisesta valmistuksesta ja saatavuudesta säädetään Suomessa lääkelailla (395/1987) ja sen nojalla annetuilla asetuksilla ja määräyksillä sekä Euroopan unionin lääkkeitä koskevin direktiivein. Kyseisen lainsäädännön edellyttämät kliiniset tutkimukset, sääntelyn mukainen arviointi, tuotteen hyväksyntä ja valvonta tulevat sovellettavaksi myös kannabiksen käyttöön lääkinnällisesti.

Oikeusministeriö viittaa **Fimean** lausuntoon, jossa todetaan, että ei ole suotavaa, että huumausainetta tai muutakaan ainetta tai valmistetta kutsutaan lääkkeeksi vain käyttäjän käyttömotivaation perusteella. Termi ”lääkekannabis” ei ole lääketieteellisesti tai juridisesti tarkkarajaisesti määritelty tai hyväksytty termi, ja käsitteellä voidaan tarkoittaa monia erilaisia tuotteita ja valmisteita. Myös Euroopan parlamentti totesi tämän päätöslauselmassaan 13. helmikuuta 2019 kannabiksen käytöstä lääkinnällisiin tarkoituksiin. Päätöslauselmassa todetaan, että yksikään unionin jäsenvaltio ei salli kannabiksen polttamista lääkkeellisiin tarkoituksiin eikä mikään jäsenvaltio salli kannabiksen kotikasvatusta lääkkeellisiin tarkoituksiin.

6 Kansalaisaloitteen lakiehdotuksen yksityiskohtaista tarkastelua

Lakiehdotuksen mukaan rikoslain 50 luvun 1 §:n huumausainerikosta koskevasta säännöksestä poistettaisiin sen viljelyn rangaistavuutta koskevasta 1 momentin 2 kohdasta sana hamppu. Sen sijaan muutetussa 1 momentin 3 kohdassa säädettäisiin hampun viljelystä, jolloin rangaistavaa ei olisi 1–4 hamppukasvin viljeleminen tai viljelyn yritys käytettäväksi huumausaineena. *Oikeusministeriö* huomauttaa, että

vastaava muutos olisi siinä tapauksessa tehtävä huumausaineen viljelyä koskevaan huumausainelain 7 §:ään.

Ehdotettu uusi rikoslain 50 luvun 1 §:n 1 momentin 6 kohta vastaisi lähtökohtaisesti nykyistä 5 kohtaa. Uudessa 6 kohdassa säädettäisiin kolmesta asiasta. Ehdotetun kohdan mukaan rangaistavaa olisi 1) pitää hallussaan enemmän kuin neljää viljelemäänsä kukkivaa huumausaineena käytettävää hamppukasvia, joista yksi voi olla kuivattu käyttöä varten, 2) pitää hallussaan yli 25 g huumausaineena käytettävää kannabistuotetta tai 3) yrittää hankkia vähäistä suuremman määrän huumausainetta (numerointi oikeusministeriön). Jos uutta 1 momentin 6 kohtaa vertaa voimassa olevaan 5 kohtaan, ehdotuksen mukaisesta säännöksestä puuttuisi muun huumausaineen kuin kannabiksen vähäistä suuremman määrän hallussapitoa koskeva kriminalisointi, koska muiden huumausaineiden osalta vain vähäistä suuremman huumausaine-erän hankinnan yritys säädettäisiin rangaistavaksi. Tarkoitus ei kuitenkaan liene poistaa hallussapidon rangaistavuutta muiden huumausaineiden osalta eikä rajata muiden huumausaineiden kuin kannabiksen hankkimisen yrittämisen rangaistavuutta vain vähäistä suurempaan määrään. Avoin kysymys myös on, miksi ehdotuksessa rajataan vähäistä suuremman huumausainemäärän osalta rangaistavuus vain hankinnan yrittämiseen, eikä hankinta olisi rangaistavaa.

Pykälässä kannabistuotteen hallussapidon sallituksi enimmäismääräksi on kansalaisaloitteessa ehdotettu 25 grammaa. Lausuntopalautteessa (mm. **Keskusrikospoliisin rikostekninen laboratorio**, **Syyttäjälaitos**) kyseisen raja-arvon asianmukaisuus on kyseenalaistettu. Ehdotuksen perusteluja sallitun määrän raja-arvon osalta voidaan pitää riittämättöminä.

Lakiehdotukseen ei sisälly muutosehdotuksia, jotka koskisivat esimerkiksi kannabiksen myymistä, levittämistä tai maahantuontia omaan käyttöön. Nämä teot säilyisivät siten edelleen rikoslain 50 luvun 1 §:n mukaisesti huumausainerikoksena rangaistavina, mistä seuraa, että käytännössä vain itse viljellyn kannabiksen hallussapito olisi sallittua. Kyseistä asiaa ei käsitellä aloitteessa.

Voimassa olevaa rikoslain 50 luvun 2 a §:ää ehdotetaan muutettavaksi. Ehdotuksen mukaan se, joka laittomasti käyttää taikka omaa käyttöä varten pitää hallussaan tai yrittää hankkia vähäisen määrän muuta huumausainetta kuin kannabista, on tuomittava huumausaineen käyttörikoksesta sakkoon tai jätettävä tuomitsematta, jos epäiltyä rikosta tai rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä.

Aloitteessa ehdotetaan muun huumausaineen kuin kannabiksen käyttörikoksesta 2 a §:ssä seuraamukseksi sakkoa. Nykyisin käyttörikoksesta on säädetty seuraamukseksi sakkoa tai enintään kuusi kuukautta vankeutta. Muun huumausaineen kuin kannabiksen käyttörikoksen johdosta ei siten voitaisi suorittaa kotietsintää, joka pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n mukaan edellyttää, että on syytä epäillä rikoksesta, josta on säädetty vähintään kuuden kuukauden vankeusrangaistus. Samasta syystä myöskään henkilöntarkastus pakkokeinolain 8 luvun 31 §:n nojalla ei olisi mahdollista. Jos kyseiset pakkokeinot jatkossakin arvioitaisiin tarpeellisiksi, kyseisiä pakkokeinolain säännöksiä tulisi muuttaa.

Henkilönkatsastus on nykyisin mahdollista pakkokeinolain 8 luvun 32 §:n mukaan, jos on todennäköisiä syitä epäillä rikoksesta, josta on säädetty vähintään vuosi vankeutta tai rattijuopumuksesta tai huumausaineen käyttörikoksesta. Aloite merkitsisi siten sitä, että arvioitavaksi tulisi se, voitaisiinko vain sakkorikkomukseksi säädettävä käyttörikos lisätä henkilönkatsastuksen perusteena olevaksi rikokseksi.

Rikoslain 50 luvun 7 §:ssä on nykyään toimenpiteistä luopumissäännös, jonka sanamuoto on pitkälle sama kuin nyt ehdotetussa 2 a §:ssä. (Nykyisen RL 50 luvun 7 §:n mukaan ”Huumausaineen käytöstä ….voidaan…jättää syyte nostamatta tai rangaistus tuomitsematta, jos epäiltyä rikosta tai rikosta on huumausaineen määrä ja laatu, käyttötilanne sekä olosuhteet muutoinkin huomioon ottaen pidettävä kokonaisuutena arvostellen vähäisenä”). Nykyisen säännöksen soveltamisala on aloitteen ehdotusta laajempi. Aloitteesta ei ilmene, mikä olisi ehdotetun 2 a §:n toimenpiteistä luopumissäännöksen suhde 7 §:ään ja miksi se on nähty tarpeelliseksi.

Aloitteessa ehdotetaan, että rikoslain 50 lukuun lisättäisiin uusi pykälä 2 b § Kannabiksen käyttörikos. Ehdotetun pykälän mukaan se, joka käyttää kannabista tilassa, joka on julkinen, päiväkodin, koulun tai muun sellaisen tilan läheisyydessä, jossa on lapsia tai nuoria, tilassa jossa on ihmisiä, jotka voivat altistua poltetun kannabiksen savulle tai jossa tupakointi on kielletty, on tuomittava sakkoon.

Oikeusministeriö toteaa, että jos kannabiksen käyttö laillistettaisiin, säännös voisi lähtökohtaisesti olla tarpeellinen käytöstä aiheutuvien haittojen vähentämiseksi ja lasten ja nuorten suojelemiseksi. Säännökseen liittyy kuitenkin rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen kannalta ongelmia, esimerkiksi sen määrittäminen riittävän täsmällisesti, milloin käyttö tapahtuisi tilassa, jossa ihmiset voisivat altistua savulle. Periaatteessa näin tapahtuu missä tahansa sisätilassa, jossa oleskelee muita ihmisiä. Vaikeaa olisi myös täsmällisesti määritellä läheisyys päiväkotiin tai kouluun. Julkinen tila voinee puolestaan olla esimerkiksi katu tai festivaalialue, jossa käyttö olisi siten kiellettyä. Laillisen käytön rajoitusten jälkeen sallituksi siis vaikuttaisi pääasiallisesti jäävän yhden henkilön yksin harjoittama, itse enintään neljästä kasvista viljellyn kannabiksen käyttö yksityiskodissa. Käytön salliminen olisi siten säännösten sanamuodon mukaan varsin rajoitettua eikä siten täysin vastaisi aloitteessa esitettyjä perusteluja. Huumausainepoliittisesti voi olla kyseenalaista, tuleeko yksinomaan tällaisia tilanteita varten säätää yleisestä käytön kiellosta poikkeus. Lakialoitteessa ei ole myöskään otettu kantaa siihen, olisiko kannabiksen viljely, hallussapito ja käyttäminen ehdotetussa muodossaan sallittua rikosoikeudellisen vastuuikärajan täyttäville alaikäisille.

Aloitteessa ehdotetaan kannabiksen käyttörikoksesta uudessa 2 b §:ssä seuraamukseksi sakkoa. Sakkorikokseen sovellettavien pakkokeinojen osalta viitataan edellä huumausaineen käyttörikokseen sovellettavista pakkokeinoista todettuun.

Kansalaisaloitteessa ehdotetaan, että huumausainerikoksen valmistelua koskevassa rikoslain 50 luvun 3 §:ssä ei viitattaisi huumausainerikoksena rangaistavaksi ehdotettuun uuteen 6 kohtaan, joka koskee useamman kuin neljän kannabiskasvin tai yli 25 g huumausaineena käytettävän kannabistuotteen hallussapitoa taikka yritystä hankkia vähäistä suuremman määrän huumausainetta. Ehdotetun 6 kohdan

rajaaminen pois huumausainerikoksen valmistelun kriminalisoinnista kuitenkin tarkoittaisi, että vähäistä suuremman huumausainemäärän hankkimisen yritykseen hankittujen välineiden (kuten auton) hallussa pitäminen huumausainerikoksen tekemiseksi ei enää olisi rangaistavaa.

Huumausainerikoksen edistämistä koskevan rikoslain 50 luvun 4 §:n soveltamisalaa puolestaan rajattaisiin sulkemalla pois rangaistavuuden piiristä korkeintaan neljän huumausaineena käytettävän kukkivan hamppukasvin viljelyyn tarvittavien välineiden, tarvikkeiden tai aineiden valmistaminen, kuljettaminen, luovuttaminen tai välittäminen huumausaineen laitonta valmistusta, viljelyä, maahantuontia tai maastavientinä varten. Aloitetta olisi tältä osin arvioitava edellä selostettujen Wienin yleissopimuksen 3 artiklan 1 kappaleen a kohdan 4 alakohdan velvoitteiden valossa, jotka välineiden, valmistusaineiden tai yleissopimuksen luetteloissa I ja II lueteltujen aineiden valmistuksen, kuljetuksen tai jakelun osalta ovat ehdottomia, kun taas vastaavien välineiden ja tarvikkeiden hallussapitoon voidaan tulkita liittyvän enemmän harkinnan mahdollisuutta.

Oikeusministeriö toteaa, että kansalaisaloite ei lakiteknisesti olisi sellaisenaan hyväksyttävissä edellä mainittujen huomioiden valossa.

7 Oikeusministeriön näkemyksiä kansalaisaloitteen perusteluihin

Haittojen vähentäminen

Kansalaisaloitteen mukaan nykyinen huumausainepolitiikka ei ole onnistunut tavoitteessaan haittojen vähentämiseksi. Perusteluna esitetään kannabiksen kokeilijoiden ja käyttäjien määrän kasvua. Lisäksi oikeudellinen kontrolli kohdistuu sattumanvaraisesti pieneen osaan käyttäjistä. Poliisin resurssit ohjautuvat väärään kohteeseen.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan Suomen huumausainepolitiikka on ollut suhteellisen onnistunutta. Suomen huumausainepolitiikan tavoitteena on huumausaineiden käytön ja levittämisen ehkäiseminen siten, että niiden käytöstä ja torjunnasta aiheutuvat terveydelliset, sosiaaliset ja yksilölliset haitat jäävät mahdollisimman pieniksi (Valtioneuvoston periaatepäätös huumausainepolitiikasta 9.12.2021). Kansalaisaloitteessa ei ole perusteltu, miten kannabiksen saatavuutta lisäämällä voitaisiin vähentää kokeilijoiden ja käyttäjien määrää. Todennäköisesti saatavuuden lisääntyminen lisäisi käyttäjien ja kokeilijoiden määrää ja kulutuksen lisääntyminen lisäisi haittoja.

Kansalaisaloitteessa kannettu huoli käyttäjiin kohdistetun kontrollin kohdentumisesta ja oikeasuhtaisuudesta on kuitenkin perusteltu.

Kannabiksen saattaminen laillisen kontrollin piiriin heikentää järjestäytyneen rikollisuuden kasvuedellytyksiä

Kansalaisaloitteen perusteluissa todetaan, että huumausainekauppa on rikollisten käsissä. Kannabiksen saattaminen laillisen kontrollin piiriin heikentäisi järjestäytyneen rikollisuuden kasvuedellytyksiä. Kansalaisaloitteen mukaan monet kannabista itselleen viljelevät eivät halua olla tekemisissä rikollisten kanssa. Monet myös haluavat varmistaa käyttämänsä kannabiksen laadun.

Oikeusministeriö näkemyksen mukaan viljely omaan käyttöön jossain määrin korvaisi laittoman kannabiksen kulutusta, mutta ei poistaisi laittomia markkinoita. THL:n selvitysten mukaan viime vuosina kannabiksen käyttö on lisääntynyt erityisesti nuorten miesten keskuudessa. Nuorista aikuisista lähes puolet on kokeillut laittomia huumeita. Valtaosa kannabiksen käyttäjistä on ns. viihdekäyttäjiä, jotka eivät haluaisi olla tekemisissä järjestäytyneen rikollisuuden kanssa. Kansalaisaloitteessa ei kuitenkaan ehdoteta kannabiksen saattamista laillisen kontrollin piiriin muutoin kuin omaa käyttöä koskevan kasvattamisen osalta. Aloitteessa ei esitetä jakelun ja kuluttajille myynnin sallimista. Kannabiksen käytön dekriminalisointi saattaisi lisätä käytön yleisyyttä, mikä vahvistaa järjestäytyneen rikollisuuden toimintaedellytyksiä, sillä vain osalla käyttäjistä tulisi olemaan kiinnostusta kannabiksen kasvattamiseen omaa käyttöä varten. Järjestäytynyt rikollisuus kykenee hyödyntämään kasvavaa kysyntää.

Rekisterimerkintä huumausaineen käyttörikoksesta marginalisoi nuoria

Kansalaisaloitteessa ja useissa lausunnoissa todetaan, että merkintä huumausaineen käyttörikoksesta poliisin Patja-järjestelmässä voi vaikeuttaa tulevaa opiskelu- tai työpaikan saamista. Merkintä säilyy rekisterissä 5-10 vuotta eikä päätös syyttämättä jättämisestä poista merkintää. Joissakin lausunnoissa mainitaan käyttäjien syrjäytymistä edistävänä seikkana merkintä käyttörikoksesta rikosrekisterissä. Rikosrekisteriote on yleisin rekisteri, jota käytetään esimerkiksi opiskeluoikeuden myöntämistä tai sen peruuttamista koskevan niin sanotun SORA-lainsäädännön perusteella. SORA-lainsäädäntö on säädetty työelämän ja opiskeluympäristön turvallisuuden parantamiseksi, ja se koskee opiskeluun hakeutumista sekä opiskeluoikeuden peruuttamista ja palauttamista tietyillä aloilla.[2]

Käyttörikoksesta tuomitaan yleensä kuitenkin sakkoa, jota ei merkitä rikosrekisteriin, vaan Oikeusrekisterikeskuksen ylläpitämään sakkorekisteriin. Sakon täytäntöönpanosta annetun lain (672/2002) 52 §:n mukaisesti sakkorekisterin sisältämät tiedot poistetaan viiden vuoden kuluttua siitä, kun niitä koskevan kyseisessä laissa tarkoitetun seuraamuksen täytäntöönpano on päättynyt.

Työpaikkaa hakiessa henkilön käyttörikos voi tulla sen sijaan esiin esimerkiksi turvallisuusselvityslain (726/2014) nojalla. Myös eräiden elinkeinolupien myöntäminen edellyttää nuhteettomuutta, jolloin voi-

[2] SORA-lainsäädäntö antaa koulutuksen järjestäjälle ja korkeakoululle mahdollisuuden peruuttaa opiskelijan opiskeluoikeus, kun koulutukseen tai ammatissa toimimiseen sisältyy alaikäisen turvallisuutta, potilas- tai asiakasturvallisuutta tai liikenteen turvallisuutta koskevia vaatimuksia. Lisäksi SORA-lainsäädäntöön sisältyy säännökset huumausainetestauksesta, joka koskee kaikkea ammatillista koulutusta. Tutkinnot ja osaamisalat, joihin sovelletaan SORA-säädöksiä löytyvät täältä.

daan tarkistaa sekä rikos- että sakkorekisterin tiedot ja eri rekisterit laajemminkin turvallisuusselvityksen yhteydessä. Suojelupoliisi laati vuonna 2019 lähes 69 000 henkilöturvallisuusselvitystä. Noin puolet henkilöturvallisuusselvityksistä tehdään valtion viranomaisille ja toinen puoli yksityisille yrityksille.

Suppeassa henkilöturvallisuusselvityksessä voidaan tarkistaa väestötietojärjestelmä, rikosrekisteri, sakkorekisteri ja liiketoimintakieltorekisteri, oikeushallinnon tietojärjestelmästä tuomiot ja syyteharkinnassa olevat tai olleet rikosasiat, poliisin henkilörekisterit, pääesikunnan sotilasoikeudenhoitorekisteri, Rajavartiolaitoksen henkilörekisteri, Tullin tietojärjestelmät, ammatin- ja elinkeinonharjoittajien toimilupia koskevat rekisterit sekä ulkomaalaisrekisteri ja viisumirekisteri. Perusmuotoisessa turvallisuusselvityksessä voidaan käyttää kaikkia samoja tietolähteitä kuin suppeassa selvityksessä. Niiden lisäksi voidaan tarkastaa Suojelupoliisin tietojärjestelmä, Pääesikunnan turvallisuustietorekisteri, ulosottorekisteri, luottotietorekisteri sekä tietyin ehdoin poliisin tiedustelujärjestelmä.

Turvallisuusselvityslain mukainen nuhteettomuusseuranta tarkoittaa sitä, että Suojelupoliisi saa automaattisesti tiedon rikosepäilystä, jos henkilöllä on voimassa oleva turvallisuusselvitys. Tätä tietoa ei koskaan kerrota suoraan työnantajalle, vaan Suojelupoliisi ottaa aina ensin yhteyttä rikosasiaa tutkivaan poliisiin ja sen jälkeen kyseessä olevaan henkilöön, jolla on mahdollisuus kertoa näkemyksensä tapahtuneesta. Annetun selvityksen jälkeen Suojelupoliisi tekee tapauskohtaisen harkinnan siitä, ilmoittaako se rikosepäilystä työnantajalle.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan sopivassa yhteydessä voitaisiin selvittää, missä määrin ja kuinka kauan eri rekisterimerkinnät, jotka voivat koskea sekä tuomioita että tuomioon johtamattomia rikosepäilyjä, voivat estää työ- tai opiskelupaikan saamisen. On myös aiheellista selvittää, mitä vaikutuksia on sillä, että opiskelupaikka evätään ns. SORA-lainsäädännön perusteella tai työpaikan saanti estyy tai työsuhde päätetään turvallisuusselvityslain selvitysten vuoksi. Jos kyse on huumausaineen käytöstä irtautuneesta, mahdollisesti hoitoon sitoutuneesta henkilöstä tai esimerkiksi kannabiksen satunnaiskäyttäjästä, olisi aiheellista tutkia, voivatko eri rekisterimerkintöjen vaikutukset muodostua kohtuuttomiksi ja missä määrin ne voivat edistää syrjäytymistä.

8 Oikeusministeriön näkemyksiä annettuihin lausuntoihin

Professori **Kimmo Nuotio** esittää lakivaliokunnalle, että Suomen tulisi ryhtyä selvittämään rangaistavuuden poistamista huumausaineiden käytöstä ja vähäisestä omaan käyttöön tarkoitetun määrän hallussapidosta. Professori **Matti Tolvanen** ehdottaa, että oikeusministeriö asettaa laajapohjaisen työryhmän pohtimaan sitä, pitäisikö oman käytön kriminalisoinnista luopua kokonaan vai riittäisikö toimenpiteistä luopumista koskevan sääntelyn tarkistaminen tavalla, joka tekisi toimenpiteistä luopumisen omasta käytöstä säännönmukaiseksi menettelyksi. Tolvasen mukaan olisi syytä myös selvityttää (esimerkiksi valtioneuvoston rahoittamalla) tutkimuksella se, mikä on oman käytön kriminalisoinnin todellinen vaikutus huumausaineiden jakeluorganisaatioiden paljastamisessa. Myös apulaisprofessori **Tatu Hyttinen** toteaa pitävänsä varteenotettavana vaihtoehtona sitä, että vireille laitettaisiin yleisempi selvitys huumei-

den käytön rangaistavuuden perusteltavuudesta. Selvityksessä voisi Hyttisen mukaan pohtia myös vaihtoehtoisia keinovalikoimia, kuten sitä, pitäisikö toimenpiteistä luopumista koskevaa lainsäädäntöä kehittää, jos kannabiksen ja/tai muiden huumeiden käytön dekriminalisointi osoittautuu kriminaalipoliittisesti epätyydyttäväksi ratkaisuksi. Myös muun muassa **Suomen Asianajajaliitto** peräänkuuluttaa huumausaineen käytön rangaistavuuden selvittämistä. **THL** ei kannata erillislainsäädännön säätämistä kannabiksen kohdalla. THL:n näkemyksen mukaan huumetilanteen hallinta, haittojen vähentäminen ja suhtautuminen huumausaineiden käytön rangaistavuuteen on yleisempi – kaikkia huumausaineita koskeva – sosiaali- ja terveyspoliittinen kysymys. Yhteiskunnallista keskustelua tulisi jatkaa käytön rangaistavuuden poistamiseksi kaikkien huumausaineiden käytön osalta. OTT **Heini Kainulainen** pitää tärkeänä uuden huumausainestrategian laatimista. Sen osana olisi syytä arvioida perusteellisesti koko huumausainekontrollin sisältöä, kustannuksia ja vaikutuksia. Yhtenä tarkasteltavana kysymyksenä olisi mahdollista nostaa esille huumausaineiden käytön dekriminalisointi.

Syyttäjälaitos ehdottaa lausunnossaan, että asetettaisiin työryhmä selvittämään, voisiko toimenpiteistä luopumista koskevia säännöksiä huumausaineen käyttörikoksen osalta muuttaa siten, että pääsääntö näistä teoista olisi toimenpiteistä luopuminen ja vasta säännökseen selkeällä tavalla kirjatuilla vastasyillä päädyttäisiin sakkomenettelyn käyttöön. Työryhmän tulisi syyttäjälaitoksen mukaan pohtia myös sitä, voisiko toimenpiteistä luopumiseen yhdistää sen, että näissä tapauksissa poliisin rekistereihin kirjautuvan tiedon säilyttämisaikoja lyhennettäisiin ja tiedon luovutustarkoitukset säädeltäisiin nykyistä tiukemmin. Tavoitteena tälle muutokselle olisi se, ettei esimerkiksi nuoren henkilön yksittäinen käyttörikosrekisterimerkintä kohtuuttomasti rajoittaisi ja vaikeuttaisi nuoren opiskelu- ja työpaikkavalintoja tulevaisuudessa.

Oikeusministeriö toteaa, että kansalaisaloitteessa on kyse yhden huumausaineen eli kannabiksen käytön dekriminalisoinnista, eikä siinä ole esitetty muita huumausaineita koskevia muutostarpeita eikä ehdotuksia lainsäädännön muuttamiseksi. Huumausainerikosten ja huumausaineen käytön tai vähäisen määrän hallussapidon rangaistavuuden tai huumausaineen käyttörikokseen liittyvien toimenpiteistä luopumista koskevien säännösten uudelleen arviointi ei ole pääministeri Sanna Marinin hallituksen ohjelmassa.

Lausunnoissa on todettu, että oman käytön kriminalisointia voidaan perustella rikostutkinnallisilla syillä (**Kinnunen**). Järjestäytyneen rikollisuuden organisaatioiden ja niiden raha- ja tavaravirtojen esitutkintaan ja syytteeseen saattamiseen kotietsintä on hyödyllinen keino. Tolvanen toteaa, että oman käytön kriminalisointia ei voida perustella oikeastaan mitenkään muutoin kuin rikostutkinnallisilla syillä. Tarvitaan tutkittua tietoa siitä, mikä on oman käytön kriminalisoinnin todellinen vaikutus huumausaineiden jakeluorganisaatioiden paljastamisessa.

Oikeusministeriön näkemyksen mukaan kotietsinnän (kuten muidenkin pakkokeinojen) käytön perusteena tulee olla tietty tutkittavana oleva epäilty yksilöity rikos tai tietyt yksilöidyt rikokset, eikä sen selvittäminen, mitä muita rikoksia on mahdollisesti tehty. Oletusta saattaa ennen kotietsintää olla muustakin taustalla olevasta rikollisuudesta, mutta oletukselle ei voida perustaa kotietsinnän toimittamista. Korkein oikeus on kahdessa kotietsintää koskevassa ratkaisussaan (KKO 2014:57 ja KKO 2014:58, molemmissa kohta 11) todennut aikaisempaa pakkokeinolakia koskien, mutta voimassa olevankin lain

kannalta merkityksellisesti, ”että kotietsinnän tulee perustua tiettyyn rikokseen kohdistuvaan epäilyyn, joten etsintään ryhdyttäessä on oltava selvillä, minkä rikoksen tutkimiseksi etsintä toimitetaan ja mihin epäily rikoksesta ja sen mahdollisesta tekijästä perustuu. Kotietsinnän edellytysten olemassaolo arvioidaan siis epäillystä rikoksesta etsinnästä päättämisen hetkellä tiedossa olleiden seikkojen perusteella. Laki ei oikeuta kotietsintään sen selvittämiseksi, olisiko syytä epäillä tehdyksi myös muu kuin etsinnän perusteena oleva rikos.”

Huumausaineen käyttörikos ei siitä säädetystä enimmäisrangaistuksesta huolimatta automaattisesti oikeuta kotietsintään käyttörikoksenkaan selvittämiseksi, vaan huomioon on otettava suhteellisuusperiaate ja se, että pakkokeinolain 8 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan etsinnän on etukäteen oletettava olevan tuloksekas (esimerkiksi että löytyy tutkittavana olevan rikoksen selvittämisessä merkityksellistä aineistoa tai takavarikoitavaa omaisuutta).

Osa eduskunnassa kuultavina olleista asiantuntijoista on kiinnittänyt huomiota huumausaineen käyttörikoksista viranomaisten rekistereihin, kuten esitutkintaviranomaisten rekistereihin, sakon täytäntöönpanosta annetussa laissa tarkoitettuun sakkorekisteriin ja rikosrekisterilain (770/1993) mukaiseen rikosrekisteriin, tehtäviin merkintöihin ja niiden säilytysaikoihin. Esimerkiksi **Espoon kaupunki** tuo lausunnossaan esiin, että vähäisistä huumausaineiden käyttörikoksista tehtyjen merkintöjen pitäisi poistua rikosrekisteristä nopeammin. **Helsingin käräjäoikeus** toteaa lausunnossaan, että huumausaineiden käyttöön syyllistyneiden kannalta rikosoikeudellista seuraamusta suurempana oikeusturvakysymyksenä voidaan pitää turvallisuusselvitysten yhteydessä esiin nousevaa rekisterimerkintää.

Oikeusministeriö toteaa, että siltä osin kuin lausunnoissa on otettu kantaa erityisesti poliisin henkilörekistereihin tehtäviin merkintöihin ja niiden säilytysaikoihin, kyse ei ole oikeusministeriön toimialalle kuuluvasta asiasta. Oikeusministeriö kuitenkin toteaa, että henkilötietojen suojaa koskeva lainsäädäntö edellyttää, että säilytysajat ovat oikeasuhteisia tavoiteltuun päämäärään nähden. Yksittäisiä säilytysaikoja koskeva arviointi on tehtävä erikseen asiaan sovellettavissa erityislaeissa.

Oikeusministeriön toimialalle kuuluvat lausunnoissa mainituista rekistereistä sakkorekisteri ja rikosrekisteri. Edellä esitettyyn viitaten oikeusministeriön näkemyksen mukaan sopivassa yhteydessä voitaisiin selvittää, missä määrin ja kuinka kauan eri rekisterimerkinnät, jotka voivat koskea sekä tuomioita että tuomioon johtamattomia rikosepäilyjä, voivat estää työ- tai opiskelupaikan saamisen.

Syyttäjälaitos on lisälausuntopyyntöön antamassaan lausunnossa viitannut tullin 13.12.2017 valtiovarainministeriölle tekemään ehdotukseen lain muuttamisesta siten, että huumausaineen vähäiset maahantuonnit omaa käyttöä varten voitaisiin käsitellä sakkomenettelyssä. Tämä voisi ehdotuksen mukaan tapahtua joko siten, että vähäisen huumemäärän maahantuonnit omaa käyttöä varten lisättäisiin käyttörikoksen tunnusmerkistöön taikka niiden osalta säädettäisiin erillinen lievä huumausainerikos -niminen rangaistussäännös. Molempien muutosten todetaan edellyttävän muutoksia myös pakkokeinolakiin (henkilönkatsastus, lähetyksen takavarikointi). Syyttäjälaitoksen lausunnossa tuodaan esiin, että jos käyttörikoksen tunnusmerkistö otetaan arvioitavaksi maahantuontitekojen lisäämiseksi sen tekotapoihin, samassa yhteydessä on tarpeellista arvioida myös kansalaisaloitteessa esille nostettu muutaman

huumausainekasvin kotikasvatus omaa käyttöä varten niissä tilanteissa, joissa kasvatusolosuhteet ovat aloitteessa kuvatulla tavalla pienimuotoiset ja vaatimattomat.

Syyttäjälaitoksen lausunnossa on kyse kaikista huumausaineista ja niiden vähäisen määrän maahantuonnista omaan käyttöön. *Oikeusministeriö* toteaa, että jos vähäisen huumausainemäärän maahantuonti omaan käyttöön tai muutaman huumausainekasvin kotikasvatus omaa käyttöä varten säädettäisiin nykyistä lievemmin rangaistavaksi, tulisi arvioida myös muutosten vaikutus muun muassa pakkokeinolain mukaisten tutkintakeinojen käyttöä koskeviin säännöksiin. Tietyn rikoksen tutkinnassa käytettävissä olevien tutkintakeinojen tulee perusoikeuksiin puuttumisen asteeltaan vastata kyseisen rikoksen moitittavuutta ja siten kyseisestä rikoksesta tuomittavan rangaistuksen tasoa.

Helsingin käräjäoikeuden lausunnossa kiinnitetään huomiota rattijuopumusta koskevaan rikoslain 23 luvun 3 §:ään. Lausunnon mukaan asiantuntijatiedon perusteella rattijuopumusrikoksen tunnusmerkistöä olisi mahdollista muuttaa kannabiksen osalta siten, että rangaistavuus liitettäisiin alkoholin promillerajaa vastaavaan kiinteään raja-arvoon.

Oikeusministeriö toteaa, että lakialoitteeseen ei sisälly ehdotusta rikoslain 23 luvun 3 §:n muuttamisesta. Lakialoitteessa todetaan, että enintään 25 gramman erä kannabista luettaisiin sellaiseksi lääkevalmisteeksi, joka on kuljettajalla laillisesti hallussaan. Aloitteella ei kuitenkaan ole tarkoitus puuttua rattijuopumussäännöksen ytimeen, vaan päihtyneenä ajaminen olisi edelleen rangaistavaa. Jos kannabista käyttäneen moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajan ajokyky olisi huonontunut, sovellettaisiin aloitteen mukaan rikoslain 23 luvun 3 §:n 3 momenttia.

Rikoslain 23 luvun 12 §:n 1 a kohdan mukaan huumausaineella tarkoitetaan kyseisessä luvussa huumausainelaissa (373/2008) tarkoitettua huumausainetta. Kannabis kuuluu huumausainelain 3 §:n mukaisesti huumausaineisiin, jolloin lähtökohtaisesti sovelletaan rikoslain 23 §:n 3 §:n 2 momenttia. Poikkeuksen muodostavat tapaukset, joissa säännöksessä tarkoitettu aine tai aineenvaihduntatuote on peräisin lääkevalmisteesta, jota kuljettajalla on ollut oikeus käyttää. Aloitteessa tavoiteltu tilanne edellyttäisi siten muutoksia lainsäädäntöön.

Liikenteessä tapahtuvan huumausaineen käytön osalta on todetulla tavalla käytössä kaikkia huumausaineita koskeva niin sanottu nollaraja, joka on otettu käyttöön 1.2.2003 voimaan tulleella lakimuutoksella (1198/2002). Hallituksen esityksen mukaan silloisen tutkimustiedon perusteella ei ollut mahdollista asettaa laissa eri huumausaineille alkoholin promillerajojen tapaisia rajoja, jotka olisivat yhteydessä eri aineiden mahdolliseen vaarallisuuteen liikenteen kannalta. Lainsäädännössä säädetyn selkeän nollarajan huumausaineiden vaikutuksen alaisena ajamisessa todettiin poistavan aiemmat rangaistavuuden rajaan liittyneet tulkintaongelmat. (HE 90/2002 vp., s. 11.)